

moet zijn; hierbij verwijst hij naar het werk van Blommaert "Aenmerkingen over de verwaerlooing der Nederduitsche Tael" (Gent, 1832).

Steyaert nam ook deel aan wedstrijden ingericht door de Kamers van Rhetorica. Zo won hij een prijs te Nieuwpoort in 1840 voor de behandeling van het onderwerp "Boudewijn met den ijzeren arm". Herinneren we hier even aan de datum van de publicatie van "De Leeuw van Vlaanderen" (1838). Steyaert won ook prijzen te Eeklo, Brugge, Ieperen, en Harelbeke. In 1843 publiceerde hij nog een novelle "Hugo van Zomergem".

Uit deze biografie kunnen we vaststellen, dat in deze periode te Gent een intens Vlaams cultureel leven opbloede. Enkele Gentse straatnamen herinneren ons aan tijdgenoten van Steyaert.

Voor ons, Gentse heemkundigen, heeft Steyaert recht op een plaats, naast A.Voisin, Pr. Van Duyse, Pr. Claeys, V. Fris, A. Heins, A. Van Werveke en vele anderen, die ons door hun werken "Gent die Fiere" hebben leren kennen en waarderen.

M. STEELS

WIE WAS VERTRUNEN ?

Een (aanvaardbare ?) hypotese

Op 8 maart 1970 hield de heer Vispoel voor de Heemkring Gent in het Museum voor Volkskunde een spreekbeurt over oude Gentse straatnamen. Wat wellicht iedereen van die interessante en algemeen gesmaakte uiteenzetting zal onthouden hebben is de wetenschap dat over het onderwerp bijlange niet alles gezegd is en dat er voor de ijverige heemkundige qua die straatnamen nog heel wat brood op de plank ligt.

Wat volgt is niet meer maar ook niet minder dan een preten-tieloze poging om van een der alleroudste straatnamen een zo aannemelijke als verantwoorde verklaring te geven. Wat zeggen wil dat mijn verhaal best niet afgesloten wordt met een Zo IS HET gebeurd, maar met een meer genuanceerd De kans is groot dat HET zo GEBEURD IS.

Plaats van het verhaal: de Predikherenbrug en de twee straten (beter steegjes) die er naartoe leiden: de Hoornstraat en de Jacobijnenstraat.

Tijd van de handeling: het eerste kwart van de 13de eeuw.
naam van het hoofdpersonage: Vertrune(n).

* * * * *

Die sedert lang vergeten naam kwam mij onwillekeurig voor de geest toen ik heel onlangs naar de herstellingswerken van het gewezen Pand (Predikherenklooster aan Onderbergen) stond te kijken. Een naam die, dacht ik, verdient eens van naderbij beschouwd te worden, vooral omdat we gekonfronteerd worden met een paar zeer oude van een persoonsnaam (Vertrunen = Vrouw Trune) afgeleide toponiemen Vertrunenbrug en Vertrunensteeg, alias Joffrauw of Joncfrau Trune(n). Wie weet de alleroudste overgeleverde.

De Joffrauw Trunenbrug, schrijft Fris (1), is de oudste naam van de Hoornbrug of Predikheerenbrug. Men zei ook ver Trunenbrug zonder dat wij kunnen vaststellen wie die vrouw of juffrouw Trune (Geertrui) eigenlijk geweest is. De Joncfrau Trunenstraat, noteert hij verder, is de oudste naam van het Hoornstraatje dat van de Voldersstraat (beter had hij van de Veldstraat gesproken) naar de Predikheerenbrug leidt. Men zegt ook wel ver Trunensteghe. Wat deze steghe betreft, verklaart hij, het woord komt van eene vrouw Geertruide, die haren naam aan die straat schonk. Tot daar Fris die geen enkele bewijsplaats aangeeft, alvast geen enkele datum.

Volgens Gysseling (2) spelde men de namen joncfro Trunen brighe (1306), joncvro Trunen brugge (1322), joncvro Trunenstege (1328), ver Trunen brugge (1402).

De namen komen inderdaad herhaaldelijk voor in de Stadsrekeningen. Het volstaat het Oorkondenboek der Stad Gent (3) te doorbladeren om vast te stellen dat vooral de brug heel dikwijls in het centrum van de belangstelling geplaatst wordt. Meer dan eens is er namelijk sprake van herstellingen aan dat kunstwerk aangebracht: juli en september 1321; februari, april, mei, augustus 1322; dan in 1323, 1327, 1328, 1330, 1333. Vooral in 1322 heeft men er belangrijke, dus veel kostende werken aan uitgevoerd: 14 augustus: somme van dat dontfangers hebben uteghegeven vanden werke dat binne desen jare es ghewrocht an Joncvro Trunenbr. 249 lb 13 s 5 d (4).

Alvorens in te haken op wat de doorwinterde historicus en de geleerde etymoloog en plaatsnaamkundige geschreven hebben mogen we in verband met dat Pand een paar geschiedkundige haakjes openen.

Gelegen tussen de Sint-Michielskapel - die in 1440 plaats zal moeten maken voor de gelijknamige kerk - en het huis toebehoorende aan de poorter Sohier Parys (5) bezaten Fulco Uten Hove en zijn zuster Trina = Catharina (6) een eigendom dat mogelijk door beiden of door een van hen, waarschijnlijk door de vrouw, bewoond werd.

Om in de vervanging te voorzien van het in 1176 bijna volledig uitgebrand en sedert dien erg verwaarloosd (7) Wittocxhospitaal (8) lieten zij in 1201 of wellicht nog vroeger hun woning als ziekenhuis inrichten, een inrichting die zij aan O.L.V. toewijdden: Portus Beatae Mariae = Port de la Sainte Marie = Haven van de Heilige Maria.

Weldra te klein geworden zijnde, zag het Uten Hovehospitaal zich verplicht een meer ruimte biedende plaats op te zoeken. Die plaats werd gevonden in de buiten de stad gelegen Bijloke. Bij monde van graaf Ferrand en gravin Johanna (van Konstantinopel) werd het aldus leeggekomen hospitaal in 1228 afgestaan aan de Dominikanen of Predikheren, die enkele jaren voordien reeds in het bezit gekomen waren van 's heren Sohier Parys' woning.

Volledigheidshalve dienen we te vermelden dat ook nog andere Uten Hove's zowel het hospitaal aan Onderbergen als dat van de Bijloke met waardevolle giften overlaadden; ik denk in de eerste plaats aan de kinderen van bovengenoemde Fulco: Fulco junior en Boudewijn, die beiden geestelijken waren, Eustachius, die schepen was, Margareta en last but not least Ermentrudis. Allemaal mensen die heel wat eigendommen schonken waarvan de belangrijkste gelegen waren aan de Koornmarkt, aan de Zandberg, aan de Kalandenberg, aan de Veldstraat, aan de Drabstraat, aan Onderbergen (kant Zandpoort) (9). Toch was het Ermentrudis die zich het meest om het welzijn van de Haven bekommerde. Zodra deze in de Bijloke vaste voet gezet had nam zij er in de hoedanigheid van donatrice haar intrek. Op 30 maart 1343 overleed zij er. Vanzelfsprekend werd zij er begraven (10). Had zij er niet voor gezorgd dat de eerste abdis van het klooster een van haar nichten was (Elisabeth Uten Hove 1230-1249) en de tweede de zuster van deze laatste (Maria Uten Hove 1249-1285) ?

Genoeg daarover. Laten we liever de draad van ons verhaal hervatten en herlezen wat Fris over Vertrunen weet te vertellen. Alvast onthouden we twee van zijn beweringen. Primo meent hij te moeten vaststellen dat het woord Vertrunensteghe "komt van eene vrouw Geertruide, die haren naam aan die straat schonk". (Liever had ik gelezen dat men - het volk - de straatnaam ontleend had aan de persoonsnaam Geertruide).

Secundo beweert hij dat we niet kunnen vaststellen wie die vrouw of juffrouw Trune eigenlijk geweest is.

Zoals voldoende bekend is hebben de van familienamen afgeleide (laat-) middeleeuwse toponiemen hun ontstaan niet zelden te danken aan de niet zelden indrukwekkende woningen (stenen) die door de dragers van die namen ofwel gebouwd waren ofwel gedurende een min of meer lange tijd bewoond waren geweest. Laten we zeggen land- en onroerende goedereneigenaars, patriciërs, nieuwe rijken; mensen die in de regel tevens het stadsbestuur in handen hadden. O.m. denk ik aan namen als

Ser Sanders Walle (1239)

Ser Boydins brucge (1297)

Ser Raes Gherechte (1300)

Ser de Bere steghe (1313)

Ser Soykins steghe (1336)

Ser (of Meester) Thomaes steghe (1339)

alias Stoepenberghes steghe (1361)

Crommelins steghe (1353)

Ser Godeverds steghe (1358)

Noddenaysteghe (1370) (11)

Ook wat de toponiemen Trunenbrug en Trunensteeg betreft zal het wel een van de bewoners van een belangrijk gebouw geweest zijn van wie die toponiemen hun naam kregen. Bewoners die door iedereen goed bekend waren, uiteraard in hoog aanzien stonden, met een woord mensen waren die tot de voornaamste families gerekend werden.

Ontegensprekelijk waren de Uten Hove's in dat geval. Behoorden ze niet tot de vijf, zes aanzienlijkste adellijke geslachten uit het Gentse? En was het niet zo dat ze dat gedurende vele eeuwen zouden blijven? (12) Vandaar ons vermoeden - vermetele veronderstelling of niet - dat het precies naar een dier Uten Hove's moet geweest zijn dat èn brug èn steeg genoemd werden.

Fris weet niets anders te vertellen dan dat Trude te identificeren is met Geertrui en schijnt er geen ogenblik aan gedacht te hebben dat die TRUI zowel een afkorting kon zijn van Gertrudis als van Ermentrudis. Beide meisjesnamen kwamen inderdaad in de middeleeuwen tamelijk veelvuldig voor. In een handschrift (13) uit de eerste decennia van de 13de eeuw tref ik de volgende varianten van die namen aan:

Gertrudis, Ghertrudis, Gertrud, Getrud, Gertru;

Ermentrude, Erm entrud, Ermentru.

Een eeuw later (14) zijn een lange reeks nieuwe varianten de oude komen vervoegen: Geertrui, Ghertruit, Gheertruid, Gertrude, Ghetrude, Ghetruud, Getruut, Gheertrude. Eigenaardig genoeg is geen spoor van de Ermentrudis-namen te verkennen.

Stippen we terloops aan dat elk van de twee bronnen slechts een enkele maal de naam TRUNE vermelden:

Gysseling: Trune filia Impini, blz. 82;

Oorkondenboek: Joncvro Trunen Veyherix, blz. 421.

Wat nu met die brug en die steeg, zal men zich terecht afvragen? In de jaren 1160 lijfde het Gemeentebestuur de lange strook Ek-kergemgebied in die we wellicht wat voorbarig St.-Michielsparochie zullen noemen. Om dit nieuw stuk Portus in staat van verdediging te brengen omringde men het zonder uitstel met een versterkte gracht (Houtleie) die de samenvloeiing van Leie en Kételvestkanaal verbond met het gedeelte Leie gelegen aan de achtergevel van de gewezen overdekte Vismarkt; het is te zeggen de plaats waar een eeuw later de Lieve een begin zou nemen.

Het tussen beide punten gelegen Leievak dat tot dusver de rol van versterkte stadsgrens gespeeld had, werd nolens volens een doodgewoon binnenwater.

Hoeveel en welke bruggen dit Leievak vóór de inlijving van de St.-Michielsparochie telde? Vraagteken. Lang zal het niet geduurd hebben of waar zich nu de Recollettenbrug, de Predikherenbrug, de St.-Michielsbrug en de Grasbrug (15) bevinden, zal men na de inlijving ofwel reeds bestaande (versterkte) nood- of ophaalbruggetjes door bredere vervangen hebben ofwel geheel nieuwe gebouwd.

Een ding staat echter als een paal boven water: voor het Uten-Hovehospitaal was het vanaf de eerste uren van zijn bestaan van het allergrootste belang te kunnen beschikken over een bruikbare en direkte toegangsweg tot de in die dagen zeer belangrijke St.-Niklaasparochie.

Om het even, of het erop aan kwam een reeds bestaande brug te moderniseren of er een voor het eerst te slaan, waren de Uten Hove's niet ondernemend en kapitaalkrchtig genoeg om het werk te financieren? Meer dan dat zal de man in de straat niet nodig gehad hebben om de vernieuwde of de spiksplinternieuwe brug met een verdiende en verantwoorde naam te dopen; de persoon in kwestie mocht dan nog wel een vrouw zijn: joncfrau Trune Uten Hove.

Doch zie, daarmee was de kous bijlange niet af.

Van de twee wegen - of wegeltjes- die naar onze brug leidden was er alvast een die ouder was dan de brug zelf: het waterstraatje (16) dat geroepen was om de inwoners van een eind Veldstraat, van de "Volrestrate" en naaste omgeving van het nodige water te voorzien en dat tot dusver een naam gedragen had die verloren ging toen men het naar dame Uten Hove ging noemen: Joncvro Trunensteghe.

Na verloop van tijd geraakte ook deze toponiem in het vergeetboek om achtereenvolgens Rudderstrate (16de eeuw), Egelantierstraetje en Hoornstrate (17) (ook wel eens Doornstrate) genoemd te worden (18de eeuw) (18).

De tweede, veel jongere weg (Onderbergen - brug) kan slechts vorm gekregen hebben na de voltooiing van de Predikherenkerk (laatste kwart van de 13de eeuw). Het lag voor de hand dat men hem met geen andere dan een aan het klooster ontleende naam zou begiftigen: Jacoppinensteghe.

Jacoppinen was de naam die de stichters van het Predikheren- of Domanikanenklooster zich zelf gegeven hadden in navolging van hun Franse voorgangers. In 1217. - precies 11 jaar vóór de goedkeuring van de stichting van hun eigen "huis" door het Generaal Kapittel der Dominikanen van Parijs - dat "sept disciples de saint Dominique vinrent fonder rue Saint-Jacques" (19) klooster dat wegens zijn ligging prompt "Couvent des Jacobins" genoemd werd. Het was namelijk in de gewezen afspanning-pleisterplaats waar de talrijke pelgrims op weg naar de beroemde bedevaartplaats Santiago de Compostela (Galicië in Spanje), Saint-Jacques-de-Compostelle, Sint-Jakobs van Compostella, zich een dag rust gunden, dat bovengenoemde "disciples" hun intrek genomen hadden.

Tot nog toe gingen we van de veronderstelling uit dat joncvro Trune niemand anders kon zijn dan de in de dokumenten dikwijls vermelde Ermentrudis: de dochter van Fulco I en zuster van Fulco II. Die veronderstelling is echter voor kritiek vatbaar. O.i. dient onze Trune vereenzelvigd met Catharina: de zuster van Fulco I. Inderdaad is Trune heel wat nauwer verwant aan Triene, Trien, Trine, Trina, Tryn en Trijn. (20). Daargelaten dat het zoals reeds eerder betoogd niet Ermentrudis maar Catharina geweest is die de Uten-Hovewoning afgestaan heeft voor het inrichten van het hospitaal.

Besluit

We menen aangetoond te hebben dat èn de Brug èn de Steeg hun naam te danken hebben aan een Jonkvrouw Uten Hove. Aan Ermentrude als de nadruk gelegd wordt op een zeer bekend, we mogen gerust stellen een in haar tijd populair personage. Aan Catharina als alleen rekening gehouden wordt met de aanleiding van een reeks steeds belangrijker wordende gebeurtenissen en men de nodige aandacht besteedt aan de gebruikte kozenaam. Het is dus niet denkbeeldig dat we gekonfronteerd worden met een van de alleroudste op een persoonsnaam- dan nog wel een voornaam - geënte toponiemen.

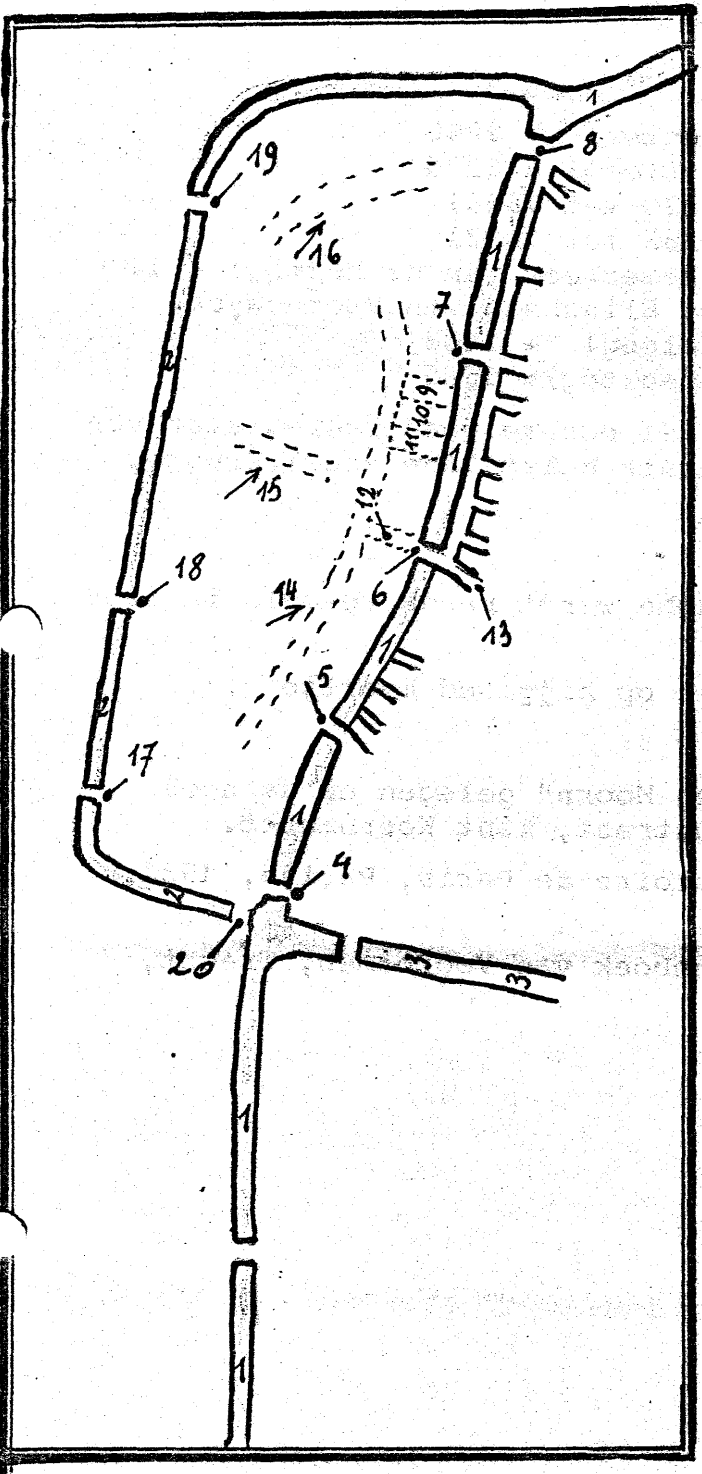
Mogen we met een onbeantwoorde vraag van ons onderwerp afscheid nemen? Op nauwelijks een paar passen afstand van de joncfrau Trunebrugge bevindt zich de joncfrau Mattestrate (vroeger Vrouwmattestraat, Vermattestate). Een bloot toeval? Matte is

de kozenaam voor Mathilde. In mei 1230 verkopen Gilbertus van Sotteghem en zijn vrouw Mathilde van Rasceghem tienden aan het Bijlokehospitaal (21). Is het absoluut ondenkbaar dat diezelfde Matte een paar jaar jaar voordien aan het Uten-Hovehospitaal andere tienden verkocht of wellicht geschonken heeft? Wie weet brengt de een of ander in de naaste toekomst niet wat klaarheid in dit voorzeker duister geval?

M. van Wesemael

NOTEN

1. Dr. V. Fris, De oude Straatnamen van Gent, Gent, 1925.
2. Maurits Gysseling, Gent's vroegste Geschiedenis in de spiegel van zijn Plaatsnamen, ... Gent, ... 1954.
3. Oorkondenboek der Stad Gent bezorgd door J. Vuylsteke, uitgegeven door V. Van der Haeghen en A. Van Werveke, Gent, 1900, 1906, 1908.
4. Oorkondenboek, blz. 187.
5. C.-L. Diericx, Mémoires sur la Ville de Gand, Gent, 1815, blz. 225.
6. Het Klooster der Paters Dominikanen, Gent, 1968.
7. Le P. Bernard de Jonghe dans son ouvrage précieux Belgium Dominicanum dit page 26, parlant du Couvent de Gand qu'autrefois il y avait dans la paroisse de St. nicolas en cette ditte ville, un hopital pour les pauvres infirmes, qu'ayant été détruit partie par le feu et autres infortunes, il n'a pu être retabli de ses propres biens... Aangehaald in "De L'Etablissement des Dominicains En La Ville de Gand," 18de-eeuw's handschrift, Stadsarchief Gent.
8. Gelegen op de hoek van de Veldstraat, tegenover de St.-Niklaas-kerk.
9. J. Walters, Geschiedenis der Zusters der Bijloke te Gent, Gent, 1930, blz. 12.
10. P. Bergmans, Biographie Nationale, XXV, blz. 986.
11. Gysseling
12. Het was in de loop van de 13de eeuw dat een van de Uten Hove's (Uuten Hove = Wten Hove = Tenhove = Uutenhove = Wtenhove) aan de Vrijdagsmarkt het prachtig, indrukwekkend steen liet bouwen, dat in 1476 in vreemde handen overging. Onder de talrijke leden van het geslacht die echt geschiedenis gemaakt hebben herinneren we o.a. aan:

- 1 Leie
- 2 Houtleie
- 3 Ketelvestkanaal
- 4 Kuipgat
- 5 Recollettenbrug
- 6 Trunebrug
- 7 St. Michielsbrug
- 8 Grasbrug
- 9 St. Michielskapel
- 10 Flaven v. d. H. M.
- 11 Schier Parijs
- 12 Jacobijnenstraat
- 13 Trunesteghe
- 14 Onderbergen
- 15 Jonkrouw Mattenstr.
- 16 Drabstraat
- 17 Zandpoort + brug
- 18 Pasternepoort + brug
- 19 Tuorepoort + brug
- 20 Kuipgatbrug (later Oordeelbrug)

Willem (de Vlaamse dichter) + 1246
 Jan (katholieke theoloog) + 1296
 Jan (schepen van 1320 tot 1329)
 Jan (schepen van 1363 tot 1392)
 Nicolaas (raadsheer en kamerheer van de hertog) + 1406
     was gehuwd met Elisabeth van Vaernewyck.
 Jan (katholiek theoloog) + 1488
 Jan (protestants theoloog)+ 1565

13. M. Gysseling en A. Verhulst, Het oudste goederenregister van de St.-Baafsabdij te Gent (eerste helft 13de eeuw), Brugge, 1964.
14. Oorkondenboek
15. De oorspronkelijke naam Vebrughe wordt reeds vermeld in 1208 (Gysseling blz. 81).
16. Zie de talrijke waterstraatjes op bijgaand kaartje
17. Fris, blz. 88
18. Genoemd naar de brouwerij "Den Hoorn" gelegen op de hoek van de Veldstraat en de Hoornstraat, kant Koornmarkt.
19. L.Dubech en P. D'Espezel, Histoire de Paris, Parijs, 1931, blz. 50.
20. Dr. J. Van der Schaar, Woordenboek van Voornamen, Trecht, 1964.
21. Walters, blz. 268.